

Magdalena SkibińskaUniwersytet Zielonogórski
ORCID: 0000-0003-1676-1157**KONFRONTACJA STRONY I ŚWIADKA
W POSTĘPOWANIU CYWILNYM****Wprowadzenie**

Przepisy ustawy z 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego¹ nie odnoszą się wprost do tematyki niniejszego opracowania. Artykuł 272 k.p.c. przewiduje wprawdzie możliwość konfrontacji, ale tylko świadków i to tylko takich, których zeznania przeczą sobie wzajemnie. Również w oddziale zatytułowanym *Przesłuchanie stron* nie znajdujemy przepisu, który wprost umożliwiałby konfrontację zeznań świadka i strony postępowania. Wobec powyższego należałoby zastanowić się, czy taka konfrontacja jest możliwa, czy stanowi skuteczną czynność procesową w postępowaniu cywilnym, a jeśli tak, to na jakiej podstawie prawnej oraz na jakich zasadach. Ponadto należałoby zadać sobie pytanie, czemu miałyby służyć tego typu konfrontacja, jakie ewentualne zalety takiego rozwiązania prawnego można by było wyprowadzić dla praktyki oraz w jaki sposób należałoby oceniać zeznania skonfrontowanego świadka oraz strony postępowania.

Kwestia ta wydaje się być niezwykle ciekawa ze względu na odmienny charakter obydwu dowodów. Podkreślić przy tym należy, że konfrontacja nie jest odrębnym środkiem dowodowym, stanowi tylko jedną z metod przesłuchiwania², a sam dowód z zeznań świadków jest najczęściej stosowanym środkiem dowodowym w postępowaniu cywilnym³. Nie trudno zresztą dostrzec, z jakiego

¹ T.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 1360 ze zm., dalej k.p.c.

² A. Cudak, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz. Art. 1–366*, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2016, s. 1220; I. Dzierwa-Pabin, *Dowód z przesłuchania stron w procesie cywilnym*, „Jurysta” 2008, nr 10, s. 17.

³ B. Bładowski, *Metodyka pracy sędziego cywilisty*, Warszawa 2009, s. 168; K. Piasecki, *System dowodów i postępowanie dowodowe w sprawach cywilnych*, Warszawa 2012, s. 194;

powodu. Świadcowie, zwłaszcza bezpośredni⁴, jako osoby niezaangażowane osobiście w procesie są zwykle źródłem najbardziej obiektywnych informacji dotyczących okoliczności spornych, mających znaczenie dla toczącego się postępowania. Z kolei dowód z przesłuchania stron cechuje się swoistą specyfiką, odmienną od tej, która co do zasady charakteryzuje zeznania świadków. Przede wszystkim przeprowadzany jest on posiłkowo⁵ (akcesoryjnie⁶), gdy po wyczerpaniu innych środków dowodowych w sprawie pozostały niewyjaśnione okoliczności. Dodatkowo zeznania samych stron jako osób bezpośrednio i osobiście zainteresowanych w sprawie mają w o wiele większym stopniu charakter subiektywny. Właśnie tę ich odmienność należy uwzględnić w dalszych rozważaniach.

W poszukiwaniu podstawy prawnej dopuszczalności konfrontacji świadka i strony w postępowaniu cywilnym

Z pewnością należy stwierdzić, że ustawodawca nie przewidział ani względnego, ani bezwzględnego zakazu konfrontowania świadków i stron. Już sam ten fakt bywa podnoszony jako argument przemawiający za dopuszczalnością przeprowadzenia takich konfrontacji w postępowaniu cywilnym⁷. Przepisy kodeksowe, jak wskazano, nie przewidują jednak także wprost możliwości konfrontowania zeznań świadka z zeznaniami strony. Dlatego w dalszych rozważaniach należy się zastanowić nad ewentualną podstawą prawną takich konfrontacji.

Zgodnie z art. 304 zd. 2 k.p.c. do przesłuchania stron i składania przyrzeczenia stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące świadków, z wyjątkiem prze-

K. Knoppek, w: *System prawa procesowego cywilnego. Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji. Tom II cz. 2*, red. nauk. T. Wiśniewski, red. nac. T. Ereciński, Warszawa 2016, s. 289; *idem*, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2015, s. 364; K. Flaga-Gieruszyńska, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, Warszawa 2017, s. 515; H. Pietrkowski, *Czynności procesowe zawodowego pełnomocnika w sprawach cywilnych*, Warszawa 2017, s. 460; H. Dolecki, *Postępowanie cywilne. Zarys wykładu*, Warszawa 2015, s. 201.

⁴ Jakkolwiek dopuszczalne jest w postępowaniu cywilnym przesłuchanie także świadka ze słyszenia (*ex auditu*) – zob. uzasadnienie wyroku SN z 25 stycznia 2012 r., V CNP 14/11, OSNC – Zb. dodatkowy 2013, nr B, poz. 35, s. 71; K. Knoppek, w: *System...*, s. 272.

⁵ S. Hanausek, *Dowód z przesłuchania stron w polskim procesie cywilnym*, „Studia Cywilistyczne” 1971, t. XVII, s. 108; T. Ereciński, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, Warszawa 2016, s. 439; K. Flaga-Gieruszyńska, w: *Kodeks...*, s. 547; *eadem*, *Postępowanie cywilne. Pytania*, Warszawa 2015, s. 105; T. Demendecki, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz do art. 1–729*, red. A. Jakubecki, Warszawa 2017, s. 507; H. Pietrkowski, *Czynności procesowe...*, s. 465; I. Dzierwa-Pabin, *Dowód z przesłuchania...*, s. 14.

⁶ K. Knoppek, w: *System...*, s. 289; B. Bładowski, *Metodyka...*, s. 175.

⁷ Zob. np. M. Krakowiak, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz. Art. 1–729*, red. A. Góra-Błaszczkowska, Warszawa 2016, s. 823.

pisów o środkach przymusowych. Jak wskazano we wstępie, kodeks dopuszcza w art. 272 k.p.c. możliwość konfrontowania świadków. Skoro zatem *expressis verbis* wyłączono w przepisie art. 304 zd. 2 k.p.c. jedynie możliwość stosowania w odniesieniu do strony przepisów o środkach przymusowych, to przyjąć można, że do przesłuchania stron znajdzie zastosowanie także norma pozwalająca na konfrontowanie zeznań stron. W literaturze przedmiotu z powołaniem na tę regulację dopuszcza się również możliwość konfrontowania świadków ze stronami⁸, choć niektórzy autorzy wskazują na jej wyjątkowy charakter⁹. Uprawnienie takie z powyższej regulacji wyprowadził także Sąd Najwyższy, który w wyroku z 26 lutego 1970 r. przyjął, że „k.p.c. nie wyłącza możliwości konfrontowania świadków ze stronami. Wprawdzie w myśl art. 272 k.p.c. tylko świadkowie mogą być konfrontowani, jednakże do przesłuchania stron stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące świadków, z wyjątkiem przepisów o środkach przymusowych (art. 304 k.p.c.). Skoro zatem można konfrontować świadków, można również konfrontować świadków ze stronami”¹⁰. W tym miejscu należy przypomnieć, że odpowiednie stosowanie przepisów oznacza jedną z trzech możliwości, tj. że: 1) przepis może być stosowany wprost (bez jakiegokolwiek modyfikacji), 2) przepis może być stosowany, ale z modyfikacją, 3) przepis w ogóle nie może być zastosowany¹¹. Należy przyjąć, że w niniejszej sprawie mamy do czynienia z drugą ze wskazanych opcji, a odpowiednie stosowanie polega w tym przypadku na tym, że konfrontowani są ze sobą strona i świadek, a więc osoby o odmiennych rolach procesowych¹². Ponadto należy uznać, że za dopuszczalnością przeprowadzenia takich konfrontacji może przemawiać tożsamość przedmiotu dowodu z przesłuchania strony z przedmiotem dowodu z zeznań świadka¹³. Jako osobowe środki dowodowe służą one bowiem ustaleniu okoliczności faktycznych będących podstawą zaistniałego sporu.

Warto jednak zauważyć, że nie brak poglądów krytycznych wobec wykładni dokonanej przez Sąd Najwyższy w zacytowanym powyżej orzeczeniu. Za ryzy-

⁸ I. Dzierwa-Pabin, *Dowód z przesłuchania...*, s. 18; B. Bładowski, *Metodyka...*, s. 171; M. Sienko, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Art. 1–505*³⁸, red. M. Manowska, Warszawa 2015, s. 753; K. Flaga-Gieruszyńska, w: *Kodeks...*, s. 528; H. Dolecki, *Postępowanie cywilne...*, s. 203; A. Cudak, w: *Kodeks postępowania cywilnego...*, s. 1301; B. Kaczmarek-Templin, w: *Dowody i postępowanie dowodowe w sprawach cywilnych*, red. Ł. Błaszczak, K. Markiewicz, Warszawa 2015, s. 610; M. Krakowiak, w: *Kodeks postępowania cywilnego...*, s. 789.

⁹ T. Erciński, w: *Kodeks postępowania cywilnego...*, s. 395; T. Demendecki, w: *Kodeks postępowania cywilnego...*, s. 479.

¹⁰ II CR 10/70, Biul. SN 1970, nr 8–9, s. 152.

¹¹ Zob. np. A. Zieliński, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, Warszawa 2017, s. 61; J. Bodio, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz do art. 1–729*, red. A. Jakubecki, Warszawa 2017, s. 61.

¹² A. Cudak, w: *Kodeks postępowania cywilnego...*, s. 1301.

¹³ Zob. K. Knoppek, w: *System...*, s. 478–479 i cyt. tam lit.

kowną i sprzeczną z wykładnią językową art. 272 k.p.c. uznał taką interpretację K. Knoppek¹⁴. Rzeczywiście, mając na względzie literalne brzmienie powyższego przepisu, można byłoby nabrać wątpliwości co do prawnego umocowania konfrontacji świadka i strony w postępowaniu cywilnym. Autor ten jednocześnie wskazał, że „zastosowanie konfrontacji świadków ze stronami zapewne pozwoliłoby sądowi ustalić, która z przesłuchiowanych osób zeznaje fałszywie, a wykrycie prawdy stanowi przecież nadrzędny cel postępowania dowodowego”¹⁵. Nie wdając się szerzej w dyskusję na temat tego, czy na gruncie przepisów k.p.c. obowiązuje zasada prawdy materialnej czy formalnej, można z całą pewnością pokusić o stwierdzenie, że z uwagi na wykładnię celowościową, a przede wszystkim cel postępowania cywilnego, którym jest dążenie do wydania przez sąd orzeczenia zgodnego z rzeczywistym stanem faktycznym (art. 3 k.p.c.)¹⁶, należy dopuścić możliwość przeprowadzenia takiej konfrontacji. Zwrócić bowiem należy uwagę na fakt, że poza art. 272 k.p.c. ustawodawca wprowadził również normę art. 304 zd. 2 k.p.c., która jak wskazano, odsyła do odpowiedniego stosowania przepisów o dowodzie ze świadków.

Na tym tle należy szerzej powrócić do kwestii odpowiedniego stosowania art. 272 k.p.c. i ustalić, czy oznacza to, że konfrontować możemy na takich samych zasadach jak świadków tylko strony między sobą, czy też strony i świadków. Wykładnia literalna nie pozwala na jednoznaczne udzielenie odpowiedzi na powyższe pytanie. W związku z tym należy sięgnąć do pozostałych reguł wykładni¹⁷. Niewątpliwie trzeba przyjąć, że funkcją przepisu art. 304 zd. 2 k.p.c. było niepowielanie w regulacjach dotyczących przesłuchania stron przepisów regulujących zeznania świadków. Stąd też iluzorycznie można odnieść wrażenie, że realizacja tego celu odbędzie się poprzez przyjęcie, że konfrontować ze sobą możemy jedynie strony postępowania. Jednakże warto również postawić pytanie, czy istnieje jakaś racja, która mogłaby stanowić kontrargument przeciwko przeprowadzaniu takich konfrontacji. Wydaje się, że argumenty takie możliwe są do odnalezienia. Z zasady bowiem zeznania stron są ze sobą sprzeczne. W innym wypadku zasadniczo nie doszłoby bowiem do sporu i wytoczenia powództwa w celu jego rozwiązania. W konsekwencji regułą będzie, że każda ze stron będzie dążyła do zaspokojenia swojego subiektywnego poczucia sprawiedliwości, a ich zeznania będą głęboko przesiąknięte chęcią realizacji własnego interesu.

¹⁴ *Ibidem*, s. 376.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ W. Broniewicz, A. Marciniak, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2016, s. 70; K. Flaga-Gieruszyńska, *Postępowanie...*, s. 11; H. Dolecki, *Postępowanie cywilne...*, s. 51–52; S. Hanausek, *Dowód z przesłuchania...*, s. 113.

¹⁷ Zob. A. Breczko, A. Jamróz, S. Oliwniak, *Wstęp do nauk prawnych*, red. A. Jamróz, Białystok 1999, s. 162 i n.; T. Chauvin, T. Stawicki, P. Winczorek, *Wstęp do prawoznawstwa*, Warszawa 2018, s. 254–255.

W tym wypadku należy więc raczej przyjąć, że sąd zobowiązany jest zgodnie z zasadą swobodnej oceny dowodów, biorąc pod uwagę całokształt przeprowadzonego postępowania dowodowego, dokonać wartościowania sprzecznych zeznań stron, a nie przeprowadzać konfrontację stron. Ponadto w doktrynie wskazuje się, że dowód z przesłuchania stron jako dowód z zasady symetryczny¹⁸ (art. 299 k.p.c.) jest już sam w sobie swoistego rodzaju konfrontacją stron, które mogą w formie procesowej wypowiedzieć się co do okoliczności faktycznych sporu. W tym sensie realizuje on najpełniej zasadę kontrydiktoryjności postępowania¹⁹. W literaturze przedmiotu przeprowadzenie konfrontacji stron uznaje się za dopuszczalne, choć nie bez zastrzeżeń. Przykładowo B. Bładowski wskazuje, że jest to możliwe tylko w stadium ich przesłuchania bez przyrzeczenia²⁰. Natomiast S. Hanausek podnosi, że „prawidłowo przeprowadzone przesłuchanie stron nie powinno nasuwać potrzeby konfrontacji, gdyż istota konfrontacji, polegającej na wyjaśnieniu sprzeczności w zeznaniach, przyczyn tych sprzeczności i badania ewentualnej reakcji zeznających odmiennie osób w sytuacji tzw. «stawienia do oczu», spełniona być może już przy normalnym przesłuchaniu stron w każdym wypadku, bez specjalnego zarządzenia konfrontacji przez sąd”²¹. Wobec powyższego autor podnosi, że przeprowadzanie takich konfrontacji może prowadzić do niepotrzebnej przewlekłości postępowania²². Poglądy o prawnej dopuszczalności konfrontacji należy podzielić, zwłaszcza biorąc pod uwagę istotę tej instytucji, którą jest dążenie do wyjaśnienia istniejących sprzeczności w zeznaniach. Niemniej jednak podkreślenia wymaga, że konfrontacja taka może nie być celowa z uwagi na bezpośrednie zainteresowanie wynikiem postępowania przez strony albo prowadzić do wyżej wskazanych niepożądanych efektów.

Inaczej ma się natomiast *in abstracto* sytuacja konfrontacji świadka i strony z uwagi na zaangażowanie dwóch różnych źródeł dowodowych oraz ich odmienną rolę procesową, choć nie można wykluczyć, że *in concreto* również świadek może być zainteresowany rozstrzygnięciem sprawy na korzyść którejś ze stron – w tym wypadku przeciwnika procesowego strony, z którą ma być konfrontowany. Taka sytuacja powinna być każdorazowo oceniana przez organ procesowy i stosownie do wyników tego badania sąd powinien decydować o dopuszczeniu lub odmowie dopuszczenia konfrontacji strony i świadka. Z uwagi jednak na cel postępowania cywilnego, a także funkcję instytucji konfrontacji należy przyjąć, że brak jest doniosłych argumentów przeciwko „stawianiu sobie

¹⁸ Więcej na ten temat zob. P. Rylski, w: *Dowody i postępowanie dowodowe w sprawach cywilnych*, red. Ł. Błaszczak, K. Markiewicz, Warszawa 2015, s. 734.

¹⁹ A. Cudak, w: *Kodeks postępowania cywilnego...*, s. 1289.

²⁰ B. Bładowski, *Metodyka...*, s. 176.

²¹ S. Hanausek, *Dowód z przesłuchania...*, s. 128.

²² *Ibidem*.

do oczu” świadków i stron postępowania. Wręcz przeciwnie, zastosowanie takiej instytucji może znacząco przyczynić się do prawidłowego ustalenia stanu faktycznego sprawy oraz prawidłowej oceny materiału dowodowego przez sąd. Wydaje się, że ten właśnie argument przemawiał także za dopuszczeniem konfrontacji osób przesłuchiowanych (niezależnie od zajmowanej roli procesowej, a więc świadków, biegłych, oskarżonych i podejrzanych ze sobą w różnej konfiguracji²³) w postępowaniu karnym (art. 172 k.p.k.²⁴)²⁵. Jak wskazuje M. Kurowski, instytucja konfrontacji „służy wyeliminowaniu sprzeczności w zakresie treści oświadczeń, wyjaśnień czy zeznań pochodzących od różnych źródeł dowodowych”²⁶. Ponadto, w niniejszym przypadku analizie nie można poddawać wyłącznie przepisu art. 272 k.p.c. Należy go bowiem interpretować w łączności z art. 304 k.p.c. Sąd uznać należy, w ślad za dominującymi poglądami w doktrynie oraz orzecznictwem, że przeprowadzenie konfrontacji świadka i strony jest możliwe na podstawie przepisów art. 272 w zw. z art. 304 zd. 2 k.p.c.

Warunki dopuszczalności i zasady przeprowadzania konfrontacji świadka i strony

Do konfrontacji świadka ze stroną może dojść pod dwoma warunkami. Po pierwsze, konieczne jest uprzednie przeprowadzenie najpierw odrębnie dowodu z zeznań świadka, a następnie dowodu z przesłuchania strony. Kolejność ta oraz zasady przesłuchania strony wypływają z reguł określonych w art. 299–304 k.p.c. Z przepisów tych wynika, że dowód z przesłuchania stron ma subsydiarny charakter²⁷, choć czasami ustawodawca wprowadza obowiązek jego przeprowadzenia z urzędu (art. 432 k.p.c.) lub na wniosek (art. 432 i 435 k.p.c.). Oznacza

²³ T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom I. Artykuły 1–467*, Warszawa 2014, s. 589; D. Gruszecka, w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2018, s. 369.

²⁴ Ustawa z 6 czerwca 1997 r., t. j. Dz.U. z 2018 r., poz. 1987 ze zm.

²⁵ Zob. szerzej np. K.T. Boratyńska, M. Królikowski, w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. A. Sakowicz, Warszawa 2018, s. 505–506.

²⁶ M. Kurowski, w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom I. Art. 1–422*, red. D. Świecki, Warszawa 2018, s. 684.

²⁷ J. Oświęcimski, *Czy nie za częste przesłuchanie stron?*, „Nowe Prawo” 1971, nr 2, s. 253–254; K. Knoppek, w: *System...*, s. 474–475; M. Sieńko, w: *Kodeks postępowania cywilnego...*, s. 747; A. Cudak, w: *Kodeks postępowania cywilnego...*, s. 1287; T. Demendecki, w: *Kodeks postępowania cywilnego...*, s. 510; W. Broniewicz, A. Marciniak, *Postępowanie cywilne...*, s. 70; M. Krakowiak, w: *Kodeks postępowania cywilnego...*, s. 814; K. Flaga-Gieruszyńska, *Postępowanie...*, s. 273; E. Rudkowska-Ząbczyk, w: *Meritum. Postępowanie cywilne*, E. Marszałkowska-Krześ (red. nauk.), Warszawa 2017, s. 353; P. Rylski, w: *Dowody i postępowanie dowodowe...*, s. 724, 731.

to, że powinien być on dopuszczony przez sąd w ostatniej kolejności²⁸. Dlatego też w literaturze przedmiotu przypisuje się mu charakter ostatecznego środka dowodowego²⁹. Wprost do pomocniczego charakteru tego dowodu odnosi się pierwszy z powołanych przepisów. Zgodnie z jego brzmieniem, jeżeli po wyczerpaniu środków dowodowych lub w ich braku pozostały niewyjaśnione fakty istotne dla rozstrzygnięcia sprawy, sąd dla wyjaśnienia tych faktów może dopuścić dowód z przesłuchania stron. Przyjmuje się przy tym, że w innych przypadkach dopuszczenie tego dowodu jest zbędne, a nawet niedopuszczalne³⁰. Dlatego należy przyjąć, że dopiero spełnienie powyższego warunku pozwala na ocenę, czy możliwe jest przeprowadzenie konfrontacji między świadkiem a stroną. Z tego też względu nie znajdzie raczej zastosowania ogólna zasada dotycząca konfrontacji świadków, pozwalająca na jej przeprowadzenie zarówno po przesłuchaniu świadków do końca, jak i w określonej fazie ich zeznań, w której ujawniły się sprzeczności³¹. Wydaje się, że z uwagi na fakt, że dowód z przesłuchania stron przeprowadza się po przeprowadzeniu dowodów z zeznań świadków, to przynajmniej te ostatnie będą już ukończone. Nic nie stoi natomiast na przeszkodzie, aby konfrontacja świadka i strony odbyła się jeszcze przed zakończeniem składania zeznań przez stronę. Co do zasady jednak takie konfrontacje będą raczej przeprowadzane już po złożeniu zeznań zarówno przez świadka, jak i stronę. W tym kontekście należy z całą pewnością również uznać, że konfrontacja ma charakter subsydiarny w stosunku do dowodu z zeznań świadków oraz dowodu z przesłuchania stron, tj. nie może zostać przeprowadzona zamiast wskazanych dowodów, choć nie zawsze, jak wskazano, muszą być one ukończone.

Po drugie, dla zaistnienia warunków konfrontacji wymagane jest, aby zeznania świadka i strony przeczyły sobie wzajemnie. Zachodzi zatem sytuacja, że osoby te na tę samą okoliczność faktyczną składają zeznania, które się wzajemnie wykluczają³². Wynika to z brzmienia art. 272 k.p.c., który wprost mówi o niezgodności zeznań świadków. Przy czym z uwagi na brzemienne tego przepisu należy uznać, że przeprowadzenie konfrontacji nie ma charakteru obligatoryjnego i jest zależne od decyzji sądu³³. Nie jest wykluczone również, że sąd

²⁸ S. Hanausek, *Dowód z przesłuchania...*, s. 109; K. Knoppek, w: *System...*, s. 289; A. Cudak, w: *Kodeks postępowania cywilnego...*, s. 1288.

²⁹ W. Broniewicz, A. Marciniak, *Postępowanie cywilne...*, s. 70; K. Flaga-Gieruszyńska, *Postępowanie...*, s. 273; A. Cudak, w: *Kodeks postępowania cywilnego...*, s. 1286, 1288; P. Rylski, w: *Dowody i postępowanie dowodowe...*, s. 731; M. Krakowiak, w: *Kodeks postępowania cywilnego...*, s. 814.

³⁰ Zob. wyrok SN z 18 sierpnia 1982 r., I CR 258/82, Legalis nr 23281.

³¹ Tak K. Piasecki, *System dowodów...*, s. 203; T. Ereciński, w: *Kodeks postępowania cywilnego...*, s. 395; T. Demendecki, w: *Kodeks postępowania cywilnego...*, s. 479.

³² A. Cudak, w: *Kodeks postępowania cywilnego...*, s. 1220; I. Dzierwa-Pabin, *Dowód z przesłuchania...*, s. 17.

³³ Zob. np. K. Knoppek, w: *System...*, s. 375, 476.

przeprowadzi ją z urzędu³⁴. Dopuszczalne to będzie jednak tylko w wyjątkowych wypadkach i musi wypływać z opartego na zobiektywizowanej ocenie przekonania o konieczności jej przeprowadzenia³⁵. W innym przypadku przeprowadzenie konfrontacji z urzędu będzie oznaczało odejście od zasady bezstronności sądu³⁶. Poza takimi przypadkami to strony uprawnione są, a nawet zobowiązane są zgodnie z obciążającym ich ciężarem dowodzenia/udowodnienia/dowodu³⁷ (*onus probandi*, art. 6 k.c.), będącym elementem ciężaru wspierania postępowania³⁸ do złożenia wniosku o przeprowadzenie konfrontacji. Wniosek taki będzie podlegał ocenie sądu, który ostatecznie rozważy, czy w okolicznościach danej sprawy przeprowadzenie takiego dowodu może przyczynić się i jest konieczne do rozpoznania sprawy czy też nie. Sąd będzie także badał, czy taki wniosek nie został złożony jedynie w celu wydłużenia czasu rozstrzygnięcia sprawy, gdyż dotyczy faktu, który został już dostatecznie wyjaśniony w toku dotychczasowego postępowania dowodowego³⁹. Dotyczy to również przypadku złożenia przez strony zgodnego wniosku w tym zakresie⁴⁰. Należy bowiem przyjąć, że istnienie dwóch odmiennych od siebie osądów na daną sprawę jest sytuacją powszechną w postępowaniu cywilnym, a rozwiązaniu tej kolizji służy wyrażona w art. 233 § 1 k.p.c. zasada swobodnej oceny dowodów, której w każdej sprawie dokonuje sąd jako organ procesowy⁴¹. Sytuacja ta nie różni się pod tym względem od przeprowadzenia konfrontacji między świadkami. W orzecznictwie bezspornie przyjmuje się bowiem, że „przepis art. 272 KPC dopuszcza możliwość konfrontowania świadków, których zeznania przeczą sobie wzajemnie, ale nie może być on interpretowany jako wprowadzający obowiązek konfrontacji świadków. In-

³⁴ Tak w odniesieniu do konfrontacji świadków: M. Krakowiak, w: *Kodeks postępowania cywilnego...*, s. 789. Szerzej na temat możliwości i zasad przeprowadzania dowodów z urzędu zob. H. Pietrzkowski, *Czynności procesowe...*, s. 571; E. Rudkowska-Ząbczyk, w: *Meritum...*, s. 321; M. Jaślikowski, *Prawo sądu do przeprowadzania z urzędu dowodów niewskazanych przez strony w świetle zasad i funkcji postępowania cywilnego*, „Przegląd Sądowy” 2005, nr 11–12, s. 74 i n.; B. Bładowski, *Metodyka...*, s. 161.

³⁵ Tak SN w odniesieniu do wszystkich dowodów dopuszczanych z urzędu w wyroku z 9 września 1998 r., II UKN 182/98, OSNAPiUS 1999, nr 17, poz. 556. Zob. również K. Knoppek, *Postępowanie...*, s. 343–344; M. Jaślikowski, *Prawo sądu...*, s. 91–92.

³⁶ W konsekwencji może prowadzić do złożenia przez stronę wniosku o wyłączenie sędziego na podstawie art. 49 k.p.c. oraz naruszenie zasady równości i kontrydiktoryjności, *ibidem*, s. 83 i n.

³⁷ Tak w odniesieniu do dowodu z przesłuchania stron Sąd Najwyższy w wyroku z 12 grudnia 2000 r., V CKN 175/00, Legalis nr 49418. Zob. K. Knoppek, *Postępowanie...*, s. 343; H. Dolecki, *Postępowanie cywilne...*, s. 189–191; E. Rudkowska-Ząbczyk, w: *Meritum...*, s. 320.

³⁸ Szeroko na ten temat H. Pietrzkowski, *Czynności procesowe...*, s. 230–232.

³⁹ B. Bładowski, *Metodyka...*, s. 161.

⁴⁰ Zob. M. Sieńko, w: *Kodeks postępowania cywilnego...*, s. 748.

⁴¹ Zob. T. Ereciński, w: *Kodeks postępowania cywilnego...*, s. 395. Podobnie B. Kaczmarek-Templin, w: *Dowody i postępowanie dowodowe...*, s. 610. Więcej na temat tej zasady zob. E. Rudkowska-Ząbczyk, w: *Meritum...*, s. 322; K. Piasecki, *System dowodów...*, s. 77 i n.

stytucja ta bowiem służy wyjaśnieniu okoliczności sprawy i ma pomóc sądowi w należytej ocenie materiału dowodowego, w sytuacji gdy w związku z zebrany materiał sąd ma wątpliwości związane z jego oceną⁴². Ponadto w literaturze wskazuje się, że wyjaśnieniu sprzeczności w pierwszej kolejności powinny służyć inne instytucje, a nie konfrontacja, np. zadanie świadkom i stronom pytań uzupełniających, które mogą te sprzeczności wyjaśnić⁴³. Podsumowując zatem, należy uznać, że przeprowadzenie konfrontacji strony i świadka ma charakter dobrowolny i nie jest obowiązkiem sądu, nawet przy istnieniu rozbieżnych stanowisk w sprawie⁴⁴.

Sąd może postanowić o przeprowadzeniu konfrontacji pomiędzy świadkiem a jedną ze stron, pomiędzy świadkiem a obiema stronami oraz pomiędzy kilkoma świadkami a stroną, gdyż przepis nie wskazuje limitu osób, które można ze sobą wzajemnie konfrontować. W doktrynie prawa karnego procesowego wskazuje się jednak, że konfrontacja powinna być ograniczona do dwóch osób, gdyż jednoczesne konfrontowanie kilku lub kilkunastu osób może utrudniać prawidłowy przebieg czynności⁴⁵. Przyjąć należy, że w tym wypadku nie obowiązuje zasada dwustronności przeprowadzenia dowodu z przesłuchania stron, która zresztą i tak doznaje ograniczeń⁴⁶. Odnosi się ona bowiem do samego dowodu z przesłuchania stron, a nie do przeprowadzanej konfrontacji z udziałem strony. Oczywiście jest również, że sąd powinien konfrontować tylko tę stronę, której zeznania stoją w sprzeczności z zeznaniami świadka i co do których sąd ma wątpliwości w zakresie oceny ich wiarygodności. Nie ma również przeszkód, aby sąd przeprowadził więcej niż jedną konfrontację z tym samym lub z różnymi świadkami. Jasne jest także, że dla przeprowadzenia konfrontacji między stroną a świadkiem konieczne jest, aby w chwili dokonania takiego przesłuchania osoba taka miała status strony w postępowaniu⁴⁷. Jeżeli zatem nastąpiły przekształcenia podmiotowe, w wyniku których dotychczasowa strona przestała brać udział w postępowaniu albo doszło do następstwa procesowego, to skonfronto-

⁴² Wyrok SN z 10 grudnia 1997 r., II UKN 383/97, OSNP 1998/20/611. Podobnie SN w uzasadnieniu wyroku z 10 stycznia 2002 r., II CKN 473/99, Legalis nr 53778 oraz SA w Katowicach w uzasadnieniu wyroku z 24 listopada 2011 r., I ACa 740/11, Legalis nr 1049547. Tak również w doktrynie M. Sieńko, w: *Kodeks postępowania cywilnego...*, s. 725; M. Krakowiak, w: *Kodeks postępowania cywilnego...*, s. 789.

⁴³ Zob. M. Sieńko, w: *Kodeks postępowania cywilnego...*, s. 725.

⁴⁴ Tak w odniesieniu do konfrontacji zeznań świadków H. Dolecki, *Postępowanie cywilne...*, s. 203. Podobnie A. Cudak, w: *Kodeks postępowania cywilnego...*, s. 1221; M. Krakowiak, w: *Kodeks postępowania cywilnego...*, s. 789.

⁴⁵ Zob. T. Grzegorzcyk, *Kodeks postępowania karnego...*, s. 589 i cyt. tam lit.

⁴⁶ Więcej na ten temat K. Knoppek, w: *System...*, s. 478 i n.; T. Demendecki, w: *Kodeks postępowania cywilnego...*, s. 512–513.

⁴⁷ Kogo można przesłuchać w takim charakterze zob. S. Hanausek, *Dowód z przesłuchania...*, s. 96 i n.

wanie podmiotu, który wstąpił do postępowania, ze świadkiem będzie możliwe, ale dopiero po przeprowadzeniu dowodu z przesłuchania tej strony i wydaniu nowego postanowienia dowodowego dotyczącego konfrontacji tej właśnie strony ze świadkiem.

Na zasadach ogólnych w postanowieniu o dopuszczeniu dowodu sąd powinien określić fakty, które mają nim zostać wykazane. Powinny one obejmować te fakty istotne dla rozstrzygnięcia sprawy (art. 227 k.p.c.)⁴⁸, co do których zeznania świadka oraz strony różniły się od siebie lub zawierały jakiegokolwiek sprzeczności. Przyjmuje się, że nie ma przeszkód, aby po przesłuchaniu stron przeprowadzić konfrontację stron ze świadkiem⁴⁹. Wydaje się, że co do zasady dowód taki będzie ostatnim przeprowadzonym przez sąd, ale nie jest wykluczone, że sąd ze względu na okoliczności danej sprawy po dokonaniu konfrontacji przeprowadzi także inne dowody, skoro jest to możliwe także po złożeniu zeznań przez strony. W wyroku Sądu Najwyższego z 8 stycznia 2002 r. przyjęto, że przeprowadzenie dowodu z przesłuchania stron przed innymi dowodami mogłoby mieć wpływ na wynik sprawy tylko wtedy, gdyby strona wykazała, że ta kolejność przeprowadzenia dowodów miała wpływ na ich ocenę. Do tego konieczne byłoby jednak powołanie się na przepisy dotyczące tej oceny⁵⁰. Nie można również wykluczyć przeprowadzenia konfrontacji świadka i strony przez sąd drugiej instancji. Może to dotyczyć sytuacji, gdy w zarzutach apelacyjnych podniesiono naruszenie art. 233 k.p.c. poprzez przyznanie wiary zeznaniom świadka lub strony oraz odmowę dania wiary drugiemu z nich. Wówczas sąd drugiej instancji, o ile na podstawie przedstawionego materiału dowodowego nie może samodzielnie dokonać oceny sprzecznych zeznań strony i świadka⁵¹, a zwłaszcza gdy w sprawie brak jest innego materiału dowodowego, może przeprowadzić taką konfrontację. Powinno to nastąpić z uwzględnieniem reguł wyrażonych w art. 378 § 1 i 381 k.p.c. W tym zakresie H. Pietrkowski słusznie wskazuje, że „jeśli sąd drugiej instancji odmawia wiary tej grupie świadków, którym sąd pierwszej instancji dał wiarę, i odwrotnie – daje wiarę tym świadkom, których zeznania sąd pierwszej instancji ocenił jako niewiarygodne, a zatem dokonuje

⁴⁸ H. Pietrkowski (*Czynności procesowe...*, s. 430) definiuje fakty istotne dla sprawy jako te fakty, które dotyczą przedmiotu procesu oraz mają znaczenie prawne w tym sensie, że jego ustalenie jest konieczne z punktu widzenia normy prawnej, która miałaby zastosowanie w sprawie. Z kolei K. Knoppek (*Postępowanie...*, s. 340) wskazuje, że są to fakty mające dla rozstrzygnięcia sprawy istotne znaczenie. Natomiast E. Rudkowska-Ząbczyk (w: *Meritum...*, s. 315) podkreśla, że fakty są istotne, jeżeli wyczerpują hipotezy norm prawa materialnego, które znajdują zastosowanie do ustalonego w sprawie stanu faktycznego.

⁴⁹ M. Sieńko, w: *Kodeks postępowania cywilnego...*, s. 749.

⁵⁰ I PKN 762/00, Legalis nr 63497.

⁵¹ Wynika to z uchwały SN z 23 marca 1999 r., III CZP 59/98, OSNC 1999, nr 7–8, poz. 124, s. 1.

zupełnie odmiennej oceny zeznań wszystkich świadków, to zachodzi konieczność ponowienia tych dowodów przed sądem drugiej instancji, chyba że ocena dokonana przez sąd pierwszej instancji jest rażąco wadliwa, naruszająca w sposób oczywisty zasady doświadczenia życiowego czy też logicznego wnioskowania⁵². Wydaje się, że powyższe stwierdzenie można zastosować także do odmiennych zeznań świadka i strony postępowania, a przeprowadzając te dowody ponownie sąd drugoinstancyjny może wykorzystać instytucję konfrontacji zeznań świadka i strony. Przyjąć również należy, że sąd drugiej instancji może przeprowadzić konfrontację także z urzędu⁵³.

Odnosząc się natomiast do samego sposobu przeprowadzenia konfrontacji, podkreślić trzeba, że przed przystąpieniem do niej należy przypomnieć świadkom zgodnie z art. 270 k.p.c. złożone uprzednio przyrzeczenie i zaznaczyć to w protokole. Świadek nie składa w takim wypadku ponownie przyrzeczenia⁵⁴. Jeśli chodzi o stronę, to stosuje się do niej zasady określone w art. 304 k.p.c.⁵⁵ Jeśli zatem składał przyrzeczenie, to odpowiednio znajdzie zastosowanie wyżej omówiona norma art. 270 k.p.c. Sąd może także zdecydować dopiero na tym etapie o odebraniu od strony przyrzeczenia. Wynika to z faktu, że sąd samodzielnie decyduje, czy odebrać od strony przyrzeczenie, i może zastosować tę możliwość tylko wobec jednej ze stron⁵⁶. W takim jednak przypadku ponowne przesłuchanie strony po złożeniu przez nią przyrzeczenia musi być zupełne, nie można zatem poprzestać na odebraniu od niej ogólnikowego powołania się na poprzednie zeznanie⁵⁷. Może ona jednak potwierdzić swoje wcześniejsze zeznania. Dla przeprowadzenia tego dowodu wystarczające jest jednak uprzedzenie strony o obowiązku mówienia prawdy i możliwości ponownego przesłuchania po odebraniu przyrzeczenia (art. 304 zd. 1 k.p.c.). W dalszej kolejności należałoby odczytać te fragmenty wypowiedzi świadka i strony, które są ze sobą sprzeczne i wezwać do złożenia oświadczenia, czy każda z nich podtrzymuje złożone uprzednio zeznania oraz jak odnosi się do zaistniałej sprzeczności. Nie ma przy tym potrzeby, aby strona i świadek powtarzali swoje wcześniejsze zeznania⁵⁸. Jak się wydaje, w przypadku, gdy konfrontacja zainicjowana została przez sąd z urzędu, to właśnie przewodniczący będzie najbardziej aktywny w zadawaniu pytań świadkowi i stronie. To przecież właśnie jemu będzie zależało na rozstrzygnięciu wątpliwości co do oceny złożonych zeznań jako prawdzi-

⁵² H. Pietrkowski, *Czynności procesowe...*, s. 480.

⁵³ Zob. wyrok SN z 17 kwietnia 2008 r., I CSK 79/08, Legalis nr 150524.

⁵⁴ M. Sieńko, w: *Kodeks postępowania cywilnego...*, s. 723.

⁵⁵ Szerzej na temat dwóch możliwych faz przesłuchania strony I. Dzierwa-Pabin, *Dowód z przesłuchania...*, s. 15–18.

⁵⁶ *Ibidem*, s. 17.

⁵⁷ B. Bładowski, *Metodyka...*, s. 176.

⁵⁸ Tak w odniesieniu do konfrontacji świadków A. Cudak, w: *Kodeks postępowania cywilnego...*, s. 1221.

wych lub nie. Oczywiście nie wyłącza to możliwości zadania pytań przez stronę, która nie bierze udziału w konfrontacji. Tym samym należy uznać, że strona uczestnicząca w konfrontacji nie ma prawa do zadawania pytań w ramach przeprowadzanej konfrontacji. W trakcie konfrontacji nie ma także fazy swobodnej wypowiedzi, a osoby w niej uczestniczące odpowiadają wyłącznie na zadane pytania⁵⁹.

Należy przyjąć, że istnieje możliwość konfrontacji zeznań świadka i strony zarówno przed sądem orzekającym, jak i przed sądem wezwanym lub sędzią wyznaczonym⁶⁰, przy czym trzeba pamiętać, że skorzystanie z tej możliwości nie powinno być nadużywane w postępowaniu cywilnym, gdyż stanowi odstępstwo od obowiązującej w nim zasady bezpośredniości⁶¹. Nie istnieją też przeszkody prawne uniemożliwiające przeprowadzenie konfrontacji za pomocą urządzeń umożliwiających porozumiewanie się na odległość. Istotne jest jednak, aby konfrontacja była przeprowadzona jednocześnie z udziałem strony i świadka, przy czym istnieje możliwość, aby jeden z nich był obecny w sądzie orzekającym, a inny w sądzie, z którym połączono się za pomocą urządzeń przekazujących obraz i dźwięk na odległość. Natomiast w sytuacji, gdy konfrontacja ma zostać przeprowadzona przed sądem wezwanym lub sędzią wyznaczonym, konieczna jest jednoczesna obecność świadka i strony przed organem, który ma przeprowadzić czynność. Wynika to z faktu, że świadkowi i stronie powinny być zadawane pytania naprzemiennie. Tylko bowiem taki sposób prowadzenia konfrontacji pozwala na szczegółowe ustalenie różnic w zeznaniach.

Ocena zeznań świadka i strony w kontekście przeprowadzonej konfrontacji

Ocena zeznań świadka i strony przeprowadzonych w ramach konfrontacji odbywa się na zasadach określonych w art. 233 k.p.c. W myśl paragrafu 1 tego przepisu sąd ocenia wiarygodność i moc dowodów według własnego przekonania, na podstawie wszechstronnego rozważenia zebranego materiału. Ocena obydwu tych zeznań powinna się zatem odbywać nie tylko z uwzględnieniem zeznań drugiej strony lub świadka, ale także wszystkich innych dowodów, które zostały przeprowadzone w sprawie⁶². Ponadto przyjmuje się, że ocena dowodu

⁵⁹ Tak słusznie w odniesieniu do konfrontacji świadków: *ibidem*. Podobnie K. Piasecki, *System dowodów...*, s. 203.

⁶⁰ Tak w odniesieniu do konfrontacji świadków K. Flaga-Gieruszyńska, w: *Kodeks...*, s. 528; T. Demendecki, w: *Kodeks postępowania cywilnego...*, s. 479.

⁶¹ B. Bładowski, *Metodyka...*, s. 165.

⁶² T. Ereciński, M. Płachta, *Rola zeznań świadków na tle zasady swobodnej oceny dowodów*, w: *Świadek w procesie sądowym*, red. S. Waltoś, Warszawa 1985, s. 180.

z przesłuchania strony powinna się odbywać z zastosowaniem metod badawczych odrębnych od wartościowania zeznań świadków⁶³. Wynika to z faktu, że są to dwa odrębne środki dowodowe, pomiędzy którymi istnieją zasadnicze różnice⁶⁴. Jak się wskazuje, przy ocenie zeznań świadków podstawą wartościowania powinny być indywidualne cechy zeznających z punktu widzenia psychologii zeznań świadków. Natomiast przy ocenie dowodu z przesłuchania strony wskazuje się, że większą rolę odgrywają problemy socjologiczne ze względu na prawidłowości rządzące w grupach społecznych samych stron oraz organu procesowego⁶⁵, jakkolwiek wiedza psychologiczna również może być przydatna do oceny tego dowodu⁶⁶.

Wydaje się, że konieczność różnicowania oceny tych środków dowodowych wynika z faktu, że mamy tu do czynienia z dwoma odrębnymi źródłami dowodowymi, tj. świadkiem i stroną, których rola procesowa z założenia jest odmienna⁶⁷. Niemniej jednak zarówno w jednym, jak i w drugim przypadku sąd powinien wziąć pod uwagę osobowość oraz zachowanie osób zeznających, ich cechy charakteru oraz możliwości percepcji, sposób i szczegółowość wypowiedzi, wzajemne relacje między świadkami a stronami, a zwłaszcza łączący ich stosunek emocjonalny, odmowę złożenia zeznań w całości lub odmowę odpowiedzi na niektóre pytania, czasową odległość od przedstawianych faktów, wzajemną relację do innych przeprowadzonych dowodów, sygnalizowane wątpliwości podczas zeznawania, a także sposób formułowania wypowiedzi, tj. czy są one pełne, jasne, spójne, wzajemnie się uzupełniają i pokrywają⁶⁸. Za utrwalony w judykaturze i orzecznictwie należy uznać pogląd, zgodnie z którym na gruncie k.p.c. zeznania świadka nie mają silniejszej mocy dowodowej ani większej wiarygodności niż zeznania przesłuchanej strony⁶⁹.

Dodatkowo należy pamiętać, że dowód z przesłuchania strony jako pochodzący ze źródła nieobiektywnego ma zawsze charakter subiektywny⁷⁰. Wynika to

⁶³ W. Dzieciolowski, *Przesłuchanie stron w sporach majątkowych osób fizycznych*, „Palestra” 1970, nr 6, s. 22.

⁶⁴ Obszernie na ten temat K. Knoppek, w: *System...*, s. 289 i n.

⁶⁵ Szeroko na ten temat W. Dzieciolowski, *Przesłuchanie stron...*, s. 22 i n.

⁶⁶ S. Hanausek, *Dowód z przesłuchania...*, s. 89.

⁶⁷ Tak również P. Ryłski, w: *Dowody i postępowanie dowodowe...*, s. 727.

⁶⁸ Zob. wyrok SN z 8 sierpnia 1967 r., I CR 58/67, PUG 1968, nr 1, poz. 22. Wydaje się, że pogląd ten można uznać za prawidłowy, zwłaszcza biorąc pod uwagę istotę tej instytucji, jaką jest dążenie do wyjaśnienia istniejących sprzeczności w zeznaniach. Niemniej jednak uznać należy, że konfrontacja w o wiele większym stopniu może być przydatna do rozwiązania sprzeczności w zeznaniach strony i świadka. K. Knoppek, w: *System...*, s. 379, 493–494; M. Płachta, *Kryteria oceny wiarygodności zeznań świadków w praktyce sądowej*, „Studia Prawnicze” 1984, nr 1–2, s. 265 i n.; I. Dzierwa-Pabin, *Dowód z przesłuchania...*, s. 18.

⁶⁹ Orzeczenie SN z 15 stycznia 1935 r., II C 2246/34, OSNC 1935, nr 7, poz. 293; K. Knoppek, w: *System...*, s. 493; A. Cudak, w: *Kodeks postępowania cywilnego...*, s. 1292.

⁷⁰ Zob. J. Oświęcimski, *Czy nie za częste przesłuchanie...*, s. 254.

z faktu, że strona jest zainteresowana w uzyskaniu korzystnego dla siebie rozstrzygnięcia w sprawie⁷¹. Stąd też przyjmuje się, że dowód z przesłuchania stron jest dowodem najmniej wiarygodnym⁷². Wprawdzie w literaturze przedmiotu wskazywano, że „istotą tego dowodu jest postulowana przez ustawodawcę zmiana struktury emocjonalnej strony procesowej, która w pewnym stadium procesu powinna porzucić cechy walczącego o prawo i stać się jak gdyby świadkiem, zeznawać bezstronnie co do faktów, które mogłyby nawet przeczyć zasadzie jej rozstrzygnięcia”⁷³, ale ujmując ten problem realnie, należy zaakceptować, że do takiej przemiany zwykle nie dochodzi, a interes strony⁷⁴ dominuje w składanych przez nią zeznaniach. W tym sensie uznaje się przecież, że strona jest z reguły stronnicza⁷⁵. Należy jednak również pamiętać, że strony dysponują najszerszą wiedzą co do faktów będących podstawą sporu⁷⁶. Jak wskazuje K. Knoppek, „niewątpliwie one najlepiej znają stan faktyczny swojej sprawy”⁷⁷. Zresztą nie zawsze, nawet wówczas, gdy sąd odmawia dania wiary zeznaniom strony, możliwe jest przyjęcie, że strona składała fałszywe zeznania. Do przyjęcia takiego wniosku konieczne byłoby wykazanie, że zeznanie strony zawierało okoliczności obiektywnie niezgodne z prawdą oraz że strona zeznająca była tego świadoma⁷⁸. Innymi słowy musiałyby to być zeznania subiektywnie i obiektywnie fałszywe⁷⁹.

Przypomnieć w tym miejscu należy, że w postępowaniu cywilnym obowiązuje zasada prawdy, wyrażona wprost w przepisie art. 3 k.p.c. Zgodnie z jego brzmieniem strony i uczestnicy postępowania obowiązani są dokonywać czynności procesowych zgodnie z dobrymi obyczajami, dawać wyjaśnienia co do okoliczności sprawy zgodnie z prawdą i bez zatajania czegokolwiek oraz przedstawiać dowody. Zasada ta, nazywana w doktrynie także zasadą aktywności stron⁸⁰, obejmuje również powinność zupełności, czyli kompletności wyjaśnień, wyrażającą się w tym, że strona ma obowiązek przedstawiania wszystkich oko-

⁷¹ Zwracają na to uwagę praktycznie wszyscy autorzy, zob. np. T. Ereciński, w: *Kodeks postępowania cywilnego...*, s. 438; B. Bładowski, *Metodyka...*, s. 175; H. Pietrkowski, *Czynności procesowe...*, s. 465; K. Knoppek, *Postępowanie...*, s. 378; A. Cudak, w: *Kodeks postępowania cywilnego...*, s. 1287; P. Ryłski, w: *Dowody i postępowanie dowodowe...*, s. 723; I. Dzierwa-Pabin, *Dowód z przesłuchania...*, s. 18; S. Hanausek, *Dowód z przesłuchania...*, s. 88, 141.

⁷² K. Knoppek, w: *System...*, s. 289, 474. Inaczej H. Pietrkowski (*Czynności procesowe...*, s. 460), który za najmniej pewny uznaje dowód z zeznań świadków.

⁷³ W. Dzieciolowski, *Przesłuchanie stron...*, s. 20–21.

⁷⁴ Jak wskazuje W. Dzieciolowski (*ibidem*, s. 23), zwłaszcza gdy ma on charakter majątkowy.

⁷⁵ K. Knoppek, w: *System...*, s. 289.

⁷⁶ Zob. S. Hanausek, *Dowód z przesłuchania...*, s. 88–89.

⁷⁷ K. Knoppek, *Postępowanie...*, s. 378. Podobnie I. Dzierwa-Pabin, *Dowód z przesłuchania...*, s. 19.

⁷⁸ Zob. wyrok SN z 24 marca 1969 r., III CRN 419/68, OSNCP 1969, nr 12, poz. 231.

⁷⁹ Zgodnie z podziałem zaproponowanym przez K. Knoppka, w: *System...*, s. 379.

⁸⁰ H. Pietrkowski, *Czynności procesowe...*, s. 231.

liczności sprawy, a więc również tych niekorzystnych⁸¹. Stąd w literaturze przedmiotu można się spotkać z poglądami uznającymi, że „w gradacji ciężaru gatunkowego dowodów dowód ten jest postawiony najniżej, jest on przysłowio-wą ostatnią deską ratunku dla wykrycia prawdy materialnej w sporze”⁸². Jakkolwiek należy zaznaczyć, że kodeks wyraża generalnie zasadę równorzędności środków dowodowych, od której przewiduje dwa wyjątki, tj. w zakresie pierwszeństwa dowodu z dokumentu w stosunku do dowodu ze świadków oraz posiłkowego charakteru dowodu z przesłuchania stron⁸³.

Inni autorzy wskazują natomiast na różnorodność czynników pozaustawowych wpływających na ocenę tego dowodu, a przez to również na wynik ustaleń faktycznych oraz konieczność posługiwania się wynikami badań nauk pomocniczych, tj. psychologii, psychiatrii oraz socjologii⁸⁴. Należy jednak zauważyć, że również dowód z zeznań świadka może mieć charakter czysto subiektywny, a świadek także może być zainteresowany tym, aby rozstrzygnięcie było korzystne dla określonej strony lub uczestnika postępowania⁸⁵, co może wpływać na jego prawdomówność⁸⁶. Dotyczy to szczególnie osób spokrewnionych i zaprzyjaźnionych ze stroną postępowania. Z tego zresztą względu przysługuje świadkom prawo do odmowy zeznań oraz prawo odmowy udzielenia odpowiedzi na zadane pytanie (art. 261 k.p.c.). Poza jednak takimi przypadkami podzielić należy pogląd, zgodnie z którym przy ocenie zeznań świadków można się liczyć na ogół z chęcią zeznawania prawdy⁸⁷. Nie oznacza to jednocześnie, że zeznania świadków sąd zawsze będzie traktował jako wiarygodne, a zeznania stron jako niewiarygodne, czy też że zeznania świadka są bardziej wiarygodne od zeznania strony⁸⁸. Podobnie jest w przypadku zeznań osób o złej opinii i nagannej przeszłości w porównaniu z zeznaniami osób cieszących się powszechnym szacunkiem. Nie zawsze te okoliczności będą bowiem decydowały o złożeniu zeznań niezgodnych z rzeczywistym stanem faktycznym⁸⁹. Również okoliczność złożenia zeznań pod przyrzeczeniem i bez przyrzeczenia nie powinna sama w sobie determinować pozytywnej lub negatywnej oceny zeznań świadka

⁸¹ Tak J. Bodio, w: *Kodeks postępowania cywilnego...*, s. 41. Podobnie K. Piasecki, *System dowodów...*, s. 194.

⁸² J. Oświęcimski, *Czy nie za częste przesłuchanie...*, s. 254.

⁸³ I. Dzierwa-Pabin, *Dowód z przesłuchania...*, s. 13; S. Hanausek, *Dowód z przesłuchania...*, s. 106–112.

⁸⁴ W. Dzięciołowski, *Przesłuchanie stron...*, s. 19.

⁸⁵ Tak w odniesieniu do świadków w postępowaniu karnym M. Płachta, *Kryteria oceny...*, s. 273–275.

⁸⁶ Więcej na temat prawdziwości zeznań świadków zob. T. Erciński, M. Płachta, *Rola zeznań świadków...*, s. 181 i n.

⁸⁷ W. Dzięciołowski, *Przesłuchanie stron...*, s. 23.

⁸⁸ Podobnie K. Knoppek, w: *System...*, s. 289.

⁸⁹ *Ibidem*, s. 378.

czy strony. Podsumowując, sąd powinien każdorazowo oceniać wartość złożonych przez strony i świadków zeznań w ramach konfrontacji i na tej podstawie dać im wiarę lub odmówić im wiarygodności⁹⁰.

Zalety przeprowadzenia konfrontacji między świadkiem a stroną

Wyróżnić można wiele powodów, dla których tego typu konfrontacja powinna zostać przeprowadzona. Przede wszystkim należy przyjąć, że konfrontacja powinna zmierzać do wyeliminowania sprzecznych zeznań strony i świadka. Może służyć także wykazaniu błędności, ewentualnie kłamliwości podawanych informacji oraz ich sprostowaniu⁹¹. Jej celem zatem zawsze jest wyjaśnienie przez bezpośredni kontakt tych fragmentów zeznań, które pozostają w sprzeczności⁹². Biorąc jednak pod uwagę, że zarówno strona, jak i świadek nie są raczej skłonni do zmiany zeznań, ta pierwsza z uwagi na obronę swojego interesu, a ten drugi na zwykle dominujące przekonanie o zeznawaniu prawdy, ta zaleta może nie zostać zrealizowana.

Konfrontacja może jednak, i jest to o wiele bardziej prawdopodobne, przyczynić się do usunięcia luki w dotychczasowych ustaleniach stanu faktycznego. W tym sensie ma ona niewątpliwie uzupełniający charakter. Ponadto, nie można wykluczyć, że w trakcie konfrontacji zachowanie strony lub świadka oraz ewentualne nowe ujawnione okoliczności pozwolą na dokonanie rzetelnej oceny całości kształtu przeprowadzonego postępowania dowodowego i przyczynią się do ustalenia stanu faktycznego zgodnego z prawdą. Pomocne w osiągnięciu tego celu mogą być doświadczenie życiowe sędziego oraz posiadana przez niego wiedza psychologiczna i socjologiczna. Pod tym względem interesującym bodźcem do przeprowadzenia konfrontacji między stroną postępowania a świadkiem może być podkreślony już wcześniej fakt, że zeznania świadka zwykle mają charakter obiektywny, natomiast zeznania strony są subiektywne. Ponadto nie należy zapominać, że konfrontacja umożliwi także wypowiedzenie się zarówno świadkowi, jak i stronie co do odmiennych zeznań złożonych przez drugiego z nich i tym samym ma za zadanie ułatwienie oceny zebranych w sprawie dowodów, a zwłaszcza złożonych przez stronę i świadka zeznań⁹³.

⁹⁰ Zob. wyrok SN z 15 października 1985 r., II URN 139/85, Legalis nr 24957.

⁹¹ K. Piasecki, *System dowodów...*, s. 203; B. Kaczmarek-Templin, w: *Dowody i postępowanie dowodowe...*, s. 610 i cyt. tam lit.

⁹² T. Ereciński, w: *Kodeks postępowania cywilnego...*, s. 395; K. Flaga-Gieruszyńska, w: *Kodeks...*, s. 528.

⁹³ Zob. A. Cudak, w: *Kodeks postępowania cywilnego...*, s. 1221.

Podsumowanie

Przeprowadzone rozważania prowadzą do wniosku, że konfrontacja zeznań świadka z zeznaniami strony jest dopuszczalna w postępowaniu cywilnym na podstawie art. 304 zd. 2 w zw. z art. 272 k.p.c. Przesłankami uprawniającymi do skorzystania z konfrontacji są: uprzednie przeprowadzenie zeznań świadka w całości i zeznań strony przynajmniej w części oraz ich wzajemna (całkowita lub częściowa) sprzeczność. Dodatkowo sąd powinien przeprowadzić konfrontację tylko wówczas, gdy nie może na podstawie zgromadzonego materiału dowodowego dokonać oceny ich wiarygodności i mocy dowodowej.

Konfrontacja taka jest czynnością procesową o charakterze fakultatywnym, gdyż przepis art. 272 k.p.c. nie nakłada na sąd obowiązku jej przeprowadzenia. Sąd może przeprowadzić ją z urzędu lub na wniosek strony, zarówno przed sądem pierwszej, jak i drugiej instancji na zasadach określonych w artykule. Może przy tym dokonać tego przez sędziego wyznaczonego lub sąd wezwany, a także za pomocą urządzeń umożliwiających dokonanie konfrontacji na odległość. Ponadto sąd może postanowić o przeprowadzeniu konfrontacji pomiędzy świadkiem a tylko jedną ze stron – w tym wypadku nie obowiązuje bowiem zasada dwustronności przeprowadzenia dowodu z przesłuchania stron. Dla przeprowadzenia takiej konfrontacji konieczne jest, aby w chwili dokonania przesłuchania osoba taka miała status strony w postępowaniu cywilnym.

Ocena zeznań świadka i strony złożonych w ramach konfrontacji podlega w pełni zasadzie swobodnej oceny dowodów (art. 233 k.p.c.). Dodatkowo powinna odbywać się z zastosowaniem odrębnych metod badawczych zarówno względem zeznań strony, jak i wartościowania zeznań świadków oraz z uwzględnieniem zasady równej mocy dowodowej wszystkich środków dowodowych. Przy jej dokonywaniu sąd powinien także rozważyć subiektywne interesy strony i świadka w wydaniu przez sąd określonego rozstrzygnięcia.

Omawiana instytucja niewątpliwie ma także wiele zalet: pozwala na wyeliminowanie sprzecznych zeznań strony i świadka, służy wykazaniu błędności, ewentualnie kłamliwości podawanych informacji oraz ich sprostowaniu, przyczynia się do usunięcia luki w dotychczasowych ustaleniach stanu faktycznego oraz do ustalenia stanu faktycznego zgodnego z prawdą i tym samym służy realizacji zasady prawdy w postępowaniu cywilnym (art. 3 k.p.c.), a także umożliwia wypowiedzenie się zarówno świadkowi, jak i stronie co do odmiennych zeznań złożonych przez drugiego z nich. Z tego względu może być wykorzystywana jako skuteczne narzędzie do prawidłowego rozstrzygnięcia spraw cywilnych.

Bibliografia

- Bładowski B., *Metodyka pracy sędziego cywilisty*, Warszawa 2009.
- Bodio J., w: *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz do art. 1–729*, red. A. Jakubecki, Warszawa 2017.
- Boratyńska K.T., Królikowski M., w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. A. Sakowicz, Warszawa 2018.
- Breczko A., Jamróz A., Oliwniak S., *Wstęp do nauk prawnych*, red. A. Jamróz, Białystok 1999.
- Broniewicz W., Marciniak A., *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2016.
- Chauvin T., Stawecki T., Winczorek P., *Wstęp do prawnictwa*, Warszawa 2018.
- Cudak A., w: *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz. Art. 1–366*, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2016.
- Demendecki T., w: *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz do art. 1–729*, red. A. Jakubecki, Warszawa 2017.
- Dolecki H., *Postępowanie cywilne. Zarys wykładu*, Warszawa 2015.
- Dzierwa-Pabin I., *Dowód z przesłuchania stron w procesie cywilnym*, „Jurysta” 2008, nr 10.
- Dzięciołowski W., *Przesłuchanie stron w sporach majątkowych osób fizycznych*, „Palestra” 1970, nr 6.
- Ereciński T., Płachta M., *Rola zeznań świadków na tle zasady swobodnej oceny dowodów*, w: *Świadek w procesie sądowym*, red. S. Waltoś, Warszawa 1985.
- Ereciński T., w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, Warszawa 2016.
- Flaga-Gieruszyńska K., *Postępowanie cywilne. Pytania*, Warszawa 2015.
- Flaga-Gieruszyńska K., w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, Warszawa 2017.
- Gruszecka D., w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2018.
- Grzegorzczak T., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom I. Artykuły 1–467*, Warszawa 2014.
- Hanausek S., *Dowód z przesłuchania stron w polskim procesie cywilnym*, „Studia Cywilistyczne” 1971, t. XVII.
- Jaślikowski M., *Prawo sądu do przeprowadzania z urzędu dowodów niewskazanych przez strony w świetle zasad i funkcji postępowania cywilnego*, „Przełęcz Sądowa” 2005, nr 11–12.
- Kaczmarek-Templin B., w: *Dowody i postępowanie dowodowe w sprawach cywilnych*, red. Ł. Błaszczak, K. Markiewicz, Warszawa 2015.
- Knoppek K., *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2015.
- Knoppek K., w: *System prawa procesowego cywilnego. Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji. Tom II cz. 2*, red. nauk. T. Wiśniewski, red. nac. T. Ereciński, Warszawa 2016.
- Krakowiak M., w: *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz. Art. 1–729*, red. A. Góra-Błaszczkowska, Warszawa 2016.
- Kurowski M., w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom I. Art. 1–422*, red. D. Świecki, Warszawa 2018.
- Oświęcimski J., *Czy nie za częste przesłuchanie stron?*, „Nowe Prawo” 1971, nr 2.
- Piasecki K., *System dowodów i postępowanie dowodowe w sprawach cywilnych*, Warszawa 2012.
- Pietrkowski H., *Czynności procesowe zawodowego pełnomocnika w sprawach cywilnych*, Warszawa 2017.
- Płachta M., *Kryteria oceny wiarygodności zeznań świadków w praktyce sądowej*, „Studia Prawnicze” 1984, nr 1–2.

- Rudkowska-Ząbczyk E., w: *Meritum. Postępowanie cywilne*, E. Marszałkowska-Krześ (red. nauk.), Warszawa 2017.
- Rylski P., w: *Dowody i postępowanie dowodowe w sprawach cywilnych*, red. Ł. Błaszczak, K. Markiewicz, Warszawa 2015.
- Sieńko M., w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Art. 1–505³⁸*, red. M. Manowska, Warszawa 2015.
- Zieliński A., w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, Warszawa 2017.

Streszczenie

Przedmiotem opracowania jest kwestia dopuszczalności konfrontacji świadka i strony w postępowaniu cywilnym. W artykule podkreślono, że przeprowadzenie takich konfrontacji jest możliwe na podstawie przepisów art. 304 zd. 2 w zw. z art. 272 k.p.c. Wskazano także, na jakich zasadach powinny być one przeprowadzane. Przesłankami uprawniającymi do przeprowadzenia takiej konfrontacji są uprzednie odebranie zeznań od świadka i strony oraz ich wzajemna (całkowita lub częściowa) sprzeczność. Ponadto zaznaczono także fakultatywny charakter tej instytucji, a także omówiono jej zalety oraz sposób oceny zeznania skonfrontowanego świadka oraz strony postępowania.

Słowa kluczowe: konfrontacja, odpowiednie stosowanie przepisów, sprzeczność zeznań strony i świadka, zasada swobodnej oceny dowodów, zasada prawdy, przesłuchanie strony, fakultatywny charakter

CONFRONTATION BETWEEN A WITNESS AND A PARTY IN CIVIL PROCEEDINGS

Summary

The main focus of this paper is the admissibility of confrontation between a witness and a party in civil proceedings. The article points out that such confrontations are possible according to Article 304 sentence 2 in conjunction with Article 272 of the Polish Code of Civil Procedure and indicates the principles according to which they must be held. Premises entitling to carry out such a confrontation are: prior taking of testimony from both a witness and a party and their mutual (full or partial) contradiction. Furthermore, the optional character of this institution was also emphasized and both its advantages and the method of assessing the testimony of the confronted witness and the party were discussed.

Keywords: confrontation, application of the provisions *mutatis mutandis*, contradictory testimonies of a witness and a party, discretionary assessment of evidences, principle of truth, examination of a party, optional character